

Excursie naar de bergen om het Gardameer

door dr. Kurt Walde, Innsbruck

Onze Alpenexcursie van dit jaar voert ons van 22 juli tot 5 augustus naar een in elk opzicht opmerkelijk gebied in de zuidelijke Alpen, namelijk naar het Gardameer en de daar omheen gelegen gebergten. Wij zullen ons het meeste in de bergen ophouden, want aan het meer is het in die tijd net iets te heet. Toch eerst iets over het meer.

Het *Lago di Garda* is het *lacus Benacus* van de Romeinen en de *Gartsee* uit de Duitse heldensage. Het is 55 km lang, ongeveer tweederde deel daarvan ligt ingesloten tussen bergen, die zich er ongeveer 2000 m. boven verheffen. Alleen het zuidelijke deel steekt buiten de Alpen uit en hier verbreedt het zich tot 18 km. Al is het Comomeer dieper en het *Lago Maggiore* iets langer, toch kan het Gardameer zich er op beroemen verreweg het grootste van deze meren langs de zuidrand der Alpen te zijn; het heeft nl. een oppervlakte van 370 km². Daar zijn waterspiegel 65 m boven zeeniveau ligt, terwijl de grootste diepte 345 m is, vult het met zijn watermassa van 50 km³ een verborgen depressie, waarvan de bodem ver onder het niveau van de Middellandse Zee ligt.

We zullen geen tijd hebben voor hydrobiologische waarnemingen en ook de ornithologen zullen hier, wegens het drukke verkeer op de wegen langs de oever, nauwelijks aan bod komen. Des te meer echter de plantenliefhebber, die hier de hoogst interessante uitstralingen, het gebergte in, van een uitgesproken mediterrane flora kan bestuderen. Olijfbomen, Kappertjesstruiken, verschillende *Citrus*-soorten, waaronder de bijzondere *Cedraat-citroenen*, *Cypressen*, *Steeneiken* en nog veel meer soorten vallen op.

Maar het grootste deel van de excursie brengen wij in het gebergte ten oosten

Zo zag onze excursieleider Ferrara di Monte Baldo tijdens een voorbereidingsbezoek op 6 jan. 1936.

Foto dr K. Walde

van het meer door; daar zal het aanmerkelijk koeler zijn. Deze 40 km lange bergrug ligt tussen het meer en het dal van de Adige of Etsch; de hoogste top ervan is de *Cima Val Dritta* (2218 m), het gesteente bestaat overwegend uit kalk uit Jura en krijt.

Voor meerdere dagen hebben wij als standplaats *Ferrara di Monte Baldo* op ongeveer 900 m boven de zeespiegel. Van hieruit kunnen wij in een aantal excursies de van ouds beroemde flora van dit gebied grondig leren kennen. De bij naam aan iedere botanicus bekende Italiaanse natuuronderzoekers Calzolari en Aldrovandi hebben in het jaar 1554 de Monte Maggiore beklimmen en in het Latijn een geestdriftige beschrijving gegeven van hun tocht (*Iter Baldi, Venetiis 1571*). Na dit tweetal hebben nog vele anderen de berg bezocht; de geschiedenis van de floristische exploratie is beschreven door Dalla Torre (*Ascherson-Festschrift, Berlin, 1904*).

Een hele reeks planten, een *Carex*, een *Anemone*, een *Galium* en, bijna zou men zeggen, vanzelfsprekend ook een *Rubus*, *Rosa*, *Hieracium*, enz. hebben als soortnaam *baldensis*. Maar het zijn geen echte endemismen, want zij werden later ook op andere plaatsen aangetroffen. Het zou te ver gaan en eigenlijk ook misleidend zijn als ik hier een lijst gaf van alle interessante planten, die op de Monte Baldo voorkomen, want wij kunnen er jammer genoeg niet heengaan in de tijd van de rijkste bloei, begin juni. De *Callianthemum*, de *Anemonen*, de *Saxifraga's* en de Rozen zullen reeds uitgebloeid zijn als wij er zijn, maar er zal toch nog altijd genoeg overblijven dat de moeite waard is.

Ook de ornitholoog zal aan zijn trekken komen, maar hij mag geen zwermen vogels verwachten. Rotszwaluwen, Alpenheggemussen, Alpengierzwaluwen en Blauwe en Rode Rotslijsters zullen we vrij zeker kunnen waarnemen en zelfs zo'n gewone verschijning als de Huismus verdient bijzondere aandacht, want hier vinden we alleen de Italiaanse soort.

Hoe het met de mossen staat weet ik niet, maar in elk geval voert ook een *Bryum*soort de naam *baldense*. Dat onder deze omstandigheden ook de entomologen veel zullen vinden, dat zij niet iedere dag tegenkomen, spreekt vanzelf.

Ook degenen, die het in de eerste plaats om de schoonheid van het landschap te doen is, zullen niet teleurgesteld worden. De beklimming van de hoofdkam geeft op sommige plaatsen heel weinig moeilijkheden, doordat er uit de eerste

Het bedevaartsoord Madonna della
Corona Foto dr K. Walde

wereldoorlog nog resten over zijn van wat eens autowegen waren. En om dan ineens 2000 m lager het diepblauwe Gardameer te zien, dat is een indruk om nooit meer te vergeten. Of het bezoek aan de bedevaartplaats *Madonna della Corona*; hoe deze kerk op een smal randje tegen een honderden meters hoge rotswand geplakt is, slechts bereikbaar langs een dusdanig stel trappen dat kort geleden voor degenen, die dit te angstig vonden, een tunnel gemaakt is, ook dit vormt een onvergetelijke herinnering.

Al te vlug zullen de dagen in Ferrara voorbij zijn. Dan brengt de bus ons om de zuidzijde van het meer heen naar *Magasa*. Ook hier zullen we enkele dagen blijven, weer op ongeveer 900 m, midden in de Gaverdina-groep van de Judicarische Alpen en o.a. een tocht maken naar de *Cima Tombea* (1947 m), gelegen tussen de door hun flora beroemde dalen *Val Vestino* en *Valle d'Ampola*.

Voor de tweede keer zullen we iets zien, dat elders in de Alpen nergens zo indrukwekkend te beleven is. Vanuit een gebied, dat nog net door de mediterrane flora bereikt wordt (met Olijfbomen en Sinaasappels, Laurieren en Steeneiken) komen we eerst door een Illyrisch karst-bos met Kastanje, Bloemes en Pruikenboom. Dan komen we door resten van oude beukenbossen, met daarboven stukjes midden-europees naaldbos. Dit gaat over in zones met Bergdennen waarboven zich weer een gordel uitstrekt met lage struiken zoals de Dwerg-jeneverbes en de Alpenrozen. Eindelijk zijn we boven de boomgrens op echte Alpenweiden aangekomen en als we daar eens even uitrusten kunnen we, als we met de kijker naar beneden kijken, misschien langs de autoweg aan het meer enkele Cypressen herkennen.

Tegenover de dierenliefhebbers wil ik mijn verontschuldigingen maken dat ik steeds maar over planten vertel. Maar met deze weinige namen wilde ik telkens een gehele levensgemeenschap aanduiden. Ook zij kunnen er zeker van zijn, dat zij niet minder vreugde aan het ontdekken van nieuwe dingen zullen beleven dan hun floristisch aangelegde metgezellen.

En hoe is nu deze rijkdom wel te verklaren? Kijkt u eens op de kaart van de gletscher-uitbreiding in de Alpen in het pleistoceen, dan ziet u, dat er tussen de ver in de vlakke uitlopende Gardameer-gletscher en de veel smallere gletschers in de dalen van Adige en Chiese ijsvrije gebieden lagen, wel smal, maar tot ver naar het noorden reikend. Dit waren de toevluchtsoorden voor de organismen, die nu nog de specialiteiten van Monte Baldo en Val Vestino vormen. De Monte Baldo is gemakkelijker te bereiken en hij werd daardoor bij de onderzoekers eerder bekend, ja, hij werd zelfs een mode-berg van de botanici. Nog twee à drie eeuwen geleden was hij rijk bebost; aan die bossen dankt hij ook zijn naam. Maar het hout kwam in de zagerijen terecht en de mode is veranderd. De Cina Tombea, met Val Vestino en Valle d'Ampola, heeft zijn rivaal aan de oostkant van het meer al lang overvleugeld als beroemd gebied.

Het is het beste als u zelf komt beslissen of de oude of de nieuwe mode het bij het rechte eind heeft. Overigens is het naar mijn mening niet nodig hierover een besluit te nemen: Baldo en Tombea vormen juist samen pas een vatting, die waardig is aan de diamant, die Lago di Garda heet!

Wie de unieke schoonheid van het landschap en de kultuurgeschiedenis ervan goed wil begrijpen kan zich vóór de reis verdiepen in „*Das Buch vom Gardasee*” door F. H. Riedl, met een groot aantal platen van Robert Zinner (Bergland Verlag, Wien, 1955, 200 blz., prijs O.Sch. 125,—).

Over de flora kan men zich het beste oriënteren in het plaatwerk van Carl

Schröter, „*Flora des Südens*” (Rascher-Verlag, Zürich, 1936), dat wel niet anders dan antiquarisch te krijgen zal zijn.

Als kaart is het meest aan te bevelen Freytag-Berndt Touristenkarte Blatt 49, „*Gardasee*” (1955, schaal 1 : 100.000, prijs f 2.60).

Nieuwere literatuur over het gebied is verder erg schaars en bijna uitsluitend in het Italiaans geschreven.

(vertaling drs. R. Kofman)

Griel bij zijn nest.

Foto: R. Tepe

Wie weet broedende grielen?

De heer W. J. Steijn, Brederodestraat 82B te Rotterdam-W., wil gaarne een uitgebreid overzicht maken over het voorkomen van broedende Grielen in Nederland. In het tijdvak 1946-1951 was er een daling van het aantal te zien, maar in 1954 scheen er weer sprake te zijn van een geringe toename. Hoe zal het dit jaar zijn? Zend uw waarnemingen naar de heer Steijn en hij zal er voor zorgen, dat er t.z.t. een verslag van die waarnemingen in *Natura* komt. Verstoor de nesten echter niet.